

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Museum Management Phitsanulok for Cultural Tourism) จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลภูมิหลังทางประวัติศาสตร์สังคมรวมทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรมจนถึงแนวคิดการจัดการองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่อยู่อย่างกระจัดกระจายทั้งที่เป็นข้อมูลความรู้ในอดีตและที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก พ.ศ. 2522 และพ.ศ. 2525 (รายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกครั้งที่ 2, 2525) ซึ่งแสดงให้เห็นความพยายามถอดรื้อและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกอย่างเป็นรูปธรรม โดยในรายงานฉบับดังกล่าวมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้อย่างกว้างขวางและให้มิติที่แตกต่างกัน โดยสรุปคือที่ประชุมสัมมนาให้ความสำคัญกับบทบาทและฐานะของเมืองพิษณุโลกในฐานะเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรอยุธยา ตลอดจนการอ้างอิงตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่สิบห้าราชวงศ์ของเชียงใหม่ พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งให้ความสำคัญกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถช่วงที่ประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก และยังมีการนำเสนอแนวคิดเรื่องภูมิวัฒนธรรมโดยอาศัยหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศที่มีร่องรอยของแนวคูเมืองที่มีการก่อสร้างต่างยุคสมัยกันแต่ถูกแม่น้ำเซาะพังไป โดยสุนทร ชูตินธรรานนท์ (รายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกครั้งที่ 2, 2525, น. 66) เห็นว่านักประวัติศาสตร์ยุคต้นๆ ให้ความสนใจพิษณุโลกน้อยเกินไป แม้พิษณุโลกจะเป็นเมืองหลวงระยะสั้นๆ แต่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของดินแดนรอยต่อระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ เนื่องด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์อยู่ในที่ลุ่ม มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านทำให้เมืองพิษณุโลกเป็นจุดศูนย์กลางในการลำเลียงอาหารและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีลักษณะเช่นนั้น

ทั้งนี้แนวคิดที่ปรากฏในรายงานการสัมมนาดังกล่าวยังมีการนำเสนอหลักฐานด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรมและประวัติศาสตร์สังคมของเมืองพิษณุโลกในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีการก่อสร้างรวมทั้งการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดและสถาปัตยกรรมทั่วทั้งเมืองพิษณุโลก ขณะเดียวกันก็ยังมีร่องรอยหลักฐานหลายส่วนที่เป็นรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่หลงเหลือมาจากยุคสุโขทัยและล้านนาผสมผสานอยู่ โดยปรากฏ

ให้เห็นถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป สถาปัตยกรรมวิหารหลวงพ่อพระพุทธรชินราช ซึ่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมสำคัญของจังหวัดมาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

อย่างไรก็ดี ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมดังกล่าวปรากฏในรายงานวิจัยโครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระยองวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุขโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) ที่วสิน ปัญญาวุฒิตระกูล (2550, น. 220) สรุปว่าผู้มาเยี่ยมชมเยือนสวนใหญ่นิยมท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอันดับต้นๆ ทั้งในจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชรและพิษณุโลก ทั้งนี้ผู้มาเยี่ยมชมเยือนพิษณุโลกนิยมเที่ยวชมที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อนมัสการพระพุทธรชินราช และเที่ยวพิพิธภัณฑสถานมากที่สุด

การเป็นเมืองที่มีแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นจุดเด่นชัดเจนมายาวนาน ยังปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เรื่อง เที่ยวเมืองพระร่วง (มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ , 2520, น. 86) ว่าตั้งแต่พระองค์ได้เห็นพระพุทธรูปมาไม่ได้เคยรู้สึกว่ามีใจจำเริญตาเท่าพระพุทธรชินราชเลย พร้อมทรงพระราชนิพนธ์อีกว่าถ้าพระพุทธรชินราชยังคงอยู่ที่พิษณุโลกตราบดี เมืองพิษณุโลกจะเป็นเมืองที่ควรไปเที่ยวอยู่ตราบนั้น พระองค์ทรงยืนยันใน"เที่ยวเมืองพระร่วง" อีกว่าแม้ในเมืองพิษณุโลกจะไม่มีชิ้นอะไรเหลืออยู่อีกเลยขอให้แต่พระพุทธรชินราชเหลืออยู่แล้วยังคงจะอดได้อยู่เสมอว่ามีของควรดูควรชมอย่างยิ่งอย่างหนึ่งในเมืองเหนือหรือจะว่าในเมืองไทยทั้งหมดก็ได้

แม้ว่าร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมจะถูกทำลายเพราะการขยายเมืองและการก่อสร้างที่อยู่อาศัยทับซ้อนบนซากปรักหักพัง ของวัด กำแพงเมืองและคูน้ำ แต่ความพยายามที่จะรักษาหลักฐานที่เหลืออยู่จำนวนไม่น้อย ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งกรมศิลปากร สถาบันการศึกษาและองค์กรในท้องถิ่น เริ่มต้นที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์โบราณสถานอย่างเป็นระบบไม่ว่าจะเป็นโครงการจัดตั้งศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรและโครงการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นผู้ดำเนินการ โดยทั้ง 2 โครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินการเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 นอกจากนี้กรมศิลปากรยังมีแผนปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่ประดิษฐานพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์และพระศรีศาสดาจำลอง โดยแผนงานดังกล่าวมีความจำเป็นต้องย้ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชไปอยู่ในพื้นที่ศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทน์ที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านอีกด้วย

อย่างไรก็ดีโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่มาจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่ในจังหวัดพิษณุโลกที่กำลังถูกทำลายจากการเติบโตของเมืองและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับกระแสวีรบุรุษผู้กอบกู้เอกราชที่มีการนำเสนอผ่านภาพยนตร์เรื่อง ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องเช่นพระราชวังจันทน์ ริมฝั่งแม่น้ำน่านด้านทิศตะวันตกและการขุดแต่งบูรณะวัดที่อยู่โดยรอบพระราชวังจันทน์ ตลอดจนการเวนคืนที่ดินจากหน่วยราชการที่ตั้งอยู่นอกเขตพระราชวังจันทน์ได้แก่สำนักงานการบินอนุรักษ์ทรัพยากร กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และโครงการต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นจะมีส่วน เชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของเมืองพิษณุโลกให้เห็นภาพที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น และจะ ทำให้บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกมีความสำคัญมากขึ้น ในลักษณะที่ สอดคล้องกับทิศทางอนุรักษ์พัฒนาเมืองเพื่อให้พิษณุโลกเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว วัฒนธรรมรวมทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่เชื่อมต่อกับปัจจุบันและอนาคตที่สำคัญมากยิ่งขึ้นอีกแห่งหนึ่งของประเทศ

เพื่อให้งานวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยว วัฒนธรรม (Museum Management in Phitsanuloke for Cultural Tourism) เกิดประโยชน์และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิด และทฤษฎี ต่างๆ ตลอดจนทบทวนสำรวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์

2.1.1 แนวคิดหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ (Post museum)

2.1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม

2.2.1 แนวคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรม

2.2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.3 แนวคิดและทฤษฎีการจัดการและการตลาด

2.3.1 แนวคิดด้านการจัดการ

2.3.2 แนวคิดทางการตลาด

2.4 สำนวนสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

2.4.1 ด้านพื้นที่และการจัดการ

2.4.2 ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง

จากผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลการศึกษาจากพื้นที่จริงสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

2.1 แนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์

การศึกษาแนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” หรือ “พิพิธภัณฑ์สถาน ” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 4 ทรงเป็นผู้บัญญัติศัพท์ในภาษาไทย ขึ้นมานั้น (สุจิตรา มาถาวร , 2541 , น.12) พบว่ามีที่มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า museum ที่มีรากศัพท์จากคำว่า muses ที่เกิดขึ้นในยุคกรีกโบราณ ซึ่งเป็นการให้ความหมายถึงการสะสมศิลปโบราณวัตถุของบุคคลชั้นสูง ขณะที่ Edson and Dean (1996, p.9) รวมทั้ง บัณฑิต จันทรโรจนกิจ (2548, น.8) กล่าวถึงคำว่า muses ว่าหมายถึงวิหารที่อุทิศให้กับเทพ musues ซึ่งเป็นนพกวีหรือเทพีเจ้าของศิลปะ ดนตรีและศิลป์ อันประกอบด้วยกวี ดนตรี กวี เทพทำนาย ประวัติศาสตร์ โศกนาฏกรรม สุขนาฏกรรม นาฏกรรมและโหราศาสตร์

สำหรับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยก็มีพัฒนาการ การจัดตั้ง เช่นเดียวกับในยุโรบนั่นคือ กำเนิดโดยการอุปถัมภ์จากราชสำนัก ดังนั้นสิ่งของที่นำมาจัดแสดงส่วนใหญ่จึงเป็นของสะสมที่เคยเป็นทรัพย์สินสมบัติของ พระมหากษัตริย์ เจ้านายชั้นสูง รวมทั้งผู้มีฐานะทางสังคม จนถึงศิลปะโบราณวัตถุที่รวบรวมจากโบราณสถานและวัด เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนโดยอาศัยรูปแบบและการสร้างพิพิธภัณฑ์ที่มีในต่างประเทศโดยเฉพาะจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้การเปิดรับบริจาคศิลปะโบราณวัตถุ ทำให้พิพิธภัณฑ์ถูกเข้าใจไปในแง่ที่ว่าเป็นคลังสมบัติหรือคลังวัตถุเก็บของเก่าของโบราณที่ไม่ใช้แล้ว (จิรา จงกล , 2532, น.6)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (มติชนรายวัน , 2552, น.24) กล่าวว่า ในยุคเริ่มแรกของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ สิ่งของที่นำมาจัดแสดงมีจำนวนมากจำเป็นต้องมีนักวิชาการหลายสาขามาจัดการทำทะเบียน จัดทำข้อมูลอธิบายประกอบ ออกแบบสถานที่จัดแสดง จัดแสดง รวมทั้งการจัดแสดงแต่ความตื่นตัวของผู้ที่สนใจเรื่องการจัดการมรดกวัฒนธรรมของรัฐ ที่ก้าวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทั้งการดำเนินศิลปโบราณวัตถุ การโจรกรรม การลักลอบขุดค้นโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีที่เกิดขึ้นมานานแล้วก่อนจะมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติว่าเป็นสมบัติ (ส่วนตัว) ของกรมศิลปากร จัดแสดงประวัติศาสตร์ศิลปะ” เพื่อเจ้านายและนักปราชญ์ยุคนั้น ไม่ใช่จัดเพื่อราษฎร นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยว

นับจากมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ในหลัง พ.ศ.2503-2504 และเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ทำให้การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน แต่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทพิพิธภัณฑียังขาดข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสรับรู้ หรือแสวงหาประสบการณ์ใหม่เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเข้าชม แม้ว่าทุกจังหวัดในประเทศไทยจะมีพิพิธภัณฑียังตั้งอยู่ก็ตาม

2.1.1 แนวคิดพิพิธภัณฑียในประเทศไทย

จากพัฒนาการของพิพิธภัณฑียในประเทศไทยที่เริ่มจากราชสำนัก ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง ปกครองส่วนราชการและสถาบันการศึกษาค่อยๆ คลี่คลายสู่ชุมชนดังที่ วลัยลักษณ์ ทองศิริ (2551, จากผู้เขียน) กล่าวถึงพิพิธภัณฑียังถิ่นที่ว่า ในราวต้นทศวรรษ 2530 เรื่องเกี่ยวกับพิพิธภัณฑียังถิ่นในประเทศไทยยังคงเป็นสิ่งที่ใหม่ๆ ที่ผู้คนไม่ค่อยเคยและเริ่มมีการเสวนาพูดคุยกันถึงการรวบรวมอำนาจในการจัดการพิพิธภัณฑียังถิ่นของรัฐไทยที่ผูกขาดเรื่องราวของประวัติศาสตร์แห่งชาติเอาไว้ที่ตนเองอย่างมั่นคง

การผูกขาดที่ว่านั้นมีกฎหมายรองรับและให้อำนาจหน่วยงานของรัฐนั้นคือกรมศิลปากร เนื่องด้วยตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑียังถิ่นแห่งชาติ พ.ศ. 2504 กำหนดว่าการจะให้สถานที่ใดเป็นพิพิธภัณฑียังถิ่นแห่งชาติได้จะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาหรือการจะถอนสถานที่ใดจากการเป็นพิพิธภัณฑียังถิ่นแห่งชาติต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งสายันต์ ไพเราะญัตติ (2550 ,น. 200) เห็นว่าเรื่องพิพิธภัณฑียังถิ่นเป็นสิทธิสาธารณะที่ใคร บุคคลใด กลุ่มใด ชุมชนใด องค์การใด ก็สามารถสร้างและพัฒนาพิพิธภัณฑียังถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมส่วนรวมได้โดยอิสระ

สายันต์ ไพเราะญัตติ (2550 ,น. 220) อธิบายว่าในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมาพิพิธภัณฑียังถิ่นท้องถิ่นซึ่งเป็นพิพิธภัณฑียังถิ่นขนาดเล็กดำเนินงานโดยบุคคลและองค์กรชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าคนไทยใส่ใจกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีตและพยายามจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นหลักฐานของอดีตในรูปแบบพิพิธภัณฑียังถิ่นมากขึ้นและทำให้เกิดความเข้าใจโดยทั่วกันว่าพิพิธภัณฑียังถิ่นก็ได้เป็นสิ่งที่ผูกขาดทำได้แต่เฉพาะหน่วยราชการ องค์กรเชี่ยวชาญทางกฎหมายหรือนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางอีกต่อไปแต่ใครๆ ก็ทำพิพิธภัณฑียังถิ่นได้

อย่างไรก็ดีการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑียังถิ่นท้องถิ่นส่วนหนึ่งยังเป็นผล มาจากนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐ ซึ่งปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุลและคณะ,

2547, น.47) สรุปว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นได้ถูกนิยามขึ้นใหม่ให้มีบทบาทในฐานะเป็น “แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นยังถูกผูกโยงเข้ากับเรื่องสิทธิการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเอง อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่ท้องถิ่นในการนิยามตนเองเพื่อต่อต้านการครอบงำจากภายนอก ชื่อของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในยุคปัจจุบันจึงมักมีคำว่า “ท้องถิ่น” และ “พื้นบ้าน” เข้ามาเป็นส่วนประกอบของพิพิธภัณฑสถาน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2539, น. 56) เสนอไว้ว่าบทบาทของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจะเป็นกลไกที่สำคัญในการปลูกจิตสำนึกท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สอนให้ชุมชนได้รู้จักคิดและเป็นแหล่งความรู้ โดยพัฒนาการของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเริ่มมีขึ้นทั่วไปในราว 40-50 ปีมาแล้ว โดยสะท้อนผ่านการรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่างๆ เช่นพระสงฆ์ ครู ผู้นำทางการเมือง แต่ไม่มีวิธีการและกำลังในการจัดการอย่างเป็นระบบ แต่ในเวลาต่อมา การรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมเหล่านั้นก็ถูกทำลายไปโดยขบวนการค้าของเก่าและประกอบกับการที่รัฐไม่มีหน่วยงานและงบประมาณรองรับ

แม้ว่าจะมีพิพิธภัณฑสถานเกิดขึ้นจำนวนมากในประเทศไทย ทั้งด้วยเงื่อนไขปัจจัยทางสังคมที่ผู้คนตระหนักและสำนึกคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไปทีละน้อย และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจในหลายยุคสมัยที่ทำให้เกิดนักสะสมศิลปะโบราณวัตถุเพิ่มขึ้นจนส่วนหนึ่งกลายเป็นธุรกิจซื้อขายศิลปะ และโบราณวัตถุล้ำค่า รวมทั้งปัจจัยทางกฎหมายและสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อสร้างความภูมิใจในอัตลักษณ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ตาม แต่พิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่างก็ยัง ต้องการ องค์ความรู้ในการจัดการ ต้องการ ประสพการณ์ทางวิชาการและการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานให้น่าสนใจ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการวิจัยครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

กรณีของพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่งในเขตเมืองพิษณุโลกที่ผู้วิจัยทำการศึกษาก็มีพัฒนาการของการจัดตั้งและการจัดแสดงที่เป็นความหลากหลาย เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ความเพลิดเพลิน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน (วศิน ปัญญาวุฒิตระกูล ,2550,น. 186)

2.1.2 แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑสถานและการมีส่วนร่วม

จากประสพการณ์ตรงของผู้ปฏิบัติงานโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่รวบรวมไว้ใน พิพิธภัณฑสถานภาคสนาม ประสพการณ์จากคนลงทำ เป็นภาพสะท้อนการทำงานภาคสนาม ที่มีเป้าหมายในการทำพิพิธภัณฑสถานให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พร้อมทั้งให้ความหมายของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นว่าอาจเรียกว่าพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานชุมชน ที่ผู้จัดทำมีเป้าหมายเพื่อรักษาของเก่าไว้ให้ลูกหลานได้มีโอกาสเรียนรู้

และสามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน และท้องถิ่นของตนให้คนภายนอกได้ทราบ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างทีมนักวิจัยในโครงการกับชาวบ้านและชุมชนหรือคณะกรรมการผู้เป็นเจ้าของและร่วมกันบริหารพิพิธภัณฑ์ ขณะที่นักวิจัยเป็นคนนอกที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อการจัดตั้ง พัฒนา ปรับปรุงอาคารจัดแสดง รวมทั้งจัดทำทะเบียนวัตถุ โดยมีคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์ให้คำแนะนำในการจัดแสดง จัดทำข้อมูลและร่วมวางแผนในการจัดนิทรรศการ (ปริตตา เฉลิมเผ่า ก่ออนันตกุล ,2551, น. 7)

ขณะที่ศรีศักร วัลลิโภดม (2551, น.18) อธิบายถึงการจัดการพิพิธภัณฑ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ใน “พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ” ซึ่งให้ทั้งความหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พร้อมยกตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจันทน จังหวัดนครสวรรค์ที่ให้คุณค่าและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนแนวคิดว่าการเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่ไม่ติดกรอบ ติดรูปแบบและเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์และศักยภาพของท้องถิ่น คือสิ่งที่อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ที่นอกจากจะสามารถสร้างสำนึกร่วมของคนในสังคมได้แล้วยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำไปสร้างเป็นความรู้ท้องถิ่นให้เด็กได้เรียนกันตามโรงเรียนอีกด้วย

อย่างไรก็ดีใน Museum Basics นั้น Ambrose and Paine (1993, p. 30) เสนอแนวคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจอื่นๆที่พิพิธภัณฑ์สามารถนำมาสู่ท้องถิ่นได้คือการสร้างงานและยกระดับการจ้าง เพราะโดยตัวพิพิธภัณฑ์เองซึ่งถือเป็นแรงดึงดูดและก่อให้เกิดงานใหม่ๆ เสมอ เพราะการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์มีผลกระทบต่อนพื้นที่ที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ ยิ่งกว่านั้นพิพิธภัณฑ์ยังช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและเกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจแก่พื้นที่ด้วย

Ambrose and Paine (1993, p. 35 -36) กล่าวถึงทัศนคติและความคาดหวังที่ผู้คนมีต่อพิพิธภัณฑ์กำลังเปลี่ยนไปทั่วโลกว่าการที่พิพิธภัณฑ์จะนำเสนอเพียงของสะสมและข้อมูลในรูปแบบธรรมดาไม่น่าเพียงพอ พิพิธภัณฑ์ต้องสร้างความน่าสนใจและให้ผู้คนมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งผู้บริหารหรือผู้จัดการพิพิธภัณฑ์ต้องสำรวจสิ่งของที่จัดแสดงและสะสมไว้แล้วนำมาตีความใหม่ รวมทั้งให้ผู้ชมได้บริการตัวเอง ขณะเดียวกัน Ambrose and Paine (1993, p. 39) เสนออีกว่าสิ่งที่ท้าทายพิพิธภัณฑ์มากที่สุดก็คือการทำให้เกิดการยอมรับว่าพิพิธภัณฑ์มีไว้เพื่อประชาชนและอนาคตของพิพิธภัณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาตนเองและการสนับสนุนจากประชาชน

ขณะที่รายงานการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑ์ชุมพลังแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี ,2544 ,น.6-9) พูดถึง

โครงสร้างการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของรัฐบาลอังกฤษ ว่ากระทรวงวัฒนธรรม การสื่อสารและการกีฬา (Department for Culture and Sports –DCMS) มีการดำเนินงานโดยตั้งหน่วยงานระดับชาติชื่อว่าสภาพิพิธภัณฑ์, หอจดหมายเหตุและหอสมุด (The Council for Museums, Archives and Libraries) เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำ กำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนางานในสาขานี้เป็นการเฉพาะ สิ่งที่เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์คือ คณะกรรมาธิการพิพิธภัณฑ์และหอศิลปะ ได้ตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนด้านการจัดการศึกษา ข้อมูล ข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศขึ้นในพิพิธภัณฑ์ พร้อมทั้งมีการคัดเลือกพิพิธภัณฑ์เพื่อให้งบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นจำนวนเงินถึง 15 ล้านปอนด์ และยังให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับทำเว็บไซต์ด้านพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด เปิดบริการ 24 ชั่วโมงเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลของพิพิธภัณฑ์และหอศิลปะทุกแห่งในประเทศอังกฤษ

ในรายงานการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑ์ชุมชนพลังแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาประเทศไทย (2544,น.64) เสนอยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยเป็นสถานที่ที่เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการ ทั้งด้านกายภาพและวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งออกกฎหมาย กฎกระทรวงหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อเอื้อต่อการดำเนินงาน และรัฐต้องจัดสรรงบประมาณแก่พิพิธภัณฑ์อย่างเพียงพอ รวมถึงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทั้งบุคคล ครอบครัว องค์กรในท้องถิ่น เอกชน สถานประกอบการต่างๆ รวมทั้งการปลูกจิตสำนึก จัดทำสื่อเพื่อการเรียนรู้ในทุกระดับ ตลอดจน ประชาสัมพันธ์ยกย่องเชิดชูหน่วยงานพิพิธภัณฑ์ที่มีผลงานดีเด่น

จะเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดจากกรณีศึกษาดังกล่าว เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของรัฐ ในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน ด้วยการสนับสนุนทุกด้านตั้งแต่งบประมาณจนถึงการจัดทำข้อมูลข่าวสารและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทุกรูปแบบ

ชีวสิทธิ์ บุญยเกียรติ (2552,น. 27) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ด้วยการ นำเสนอให้เกิดมุมมองพิพิธภัณฑ์ในฐานะกระบวนการ เนื่องจากเห็นว่าที่ผ่านมาพิพิธภัณฑ์มัก กลายเป็นความรู้ที่เป็นก้อน เบ็ดเสร็จและจัดแสดงเอาไว้เพื่อให้ผู้คนเข้ามาชมและเก็บเกี่ยวความรู้ สำเร็จรูป จึงเสนอแนวทางการนำกระบวนการทำงานเฉพาะทางของภัณฑารักษ์หรือนักวิชาการที่ ปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑ์ได้แก่การสืบค้นความรู้ การบันทึก การเผยแพร่ และสร้างกิจกรรมให้ ลูกหลานของคนในชุมชนได้ลงปฏิบัติ เพื่อย้ำให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยง ผู้คน ต่างเพศ ต่างวัยและต่างสถานภาพทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจให้สามารถอยู่ในกระบวนการ

ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงควรเป็นสถานที่เปิดรับเรื่องราว ชุมชนประสบการณ์ ประวัติความเป็นมาของผู้คน ทั้งอดีตและปัจจุบันเพื่อบันทึกและเผยแพร่ให้สมาชิกของสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี และ พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้พยายามแก้ปัญหาในมิติต่างๆ จนกระทั่งเกิดประสบการณ์ที่สามารถนำมาเป็นจุดเปลี่ยนและจุดแข็งเพื่อสร้างความแตกต่าง จัดแสดงสิ่งของที่หาชมได้ยาก และ ทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ส่วนพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏ พิษณุโลก จ. พิษณุโลก ซึ่งเพิ่งเริ่มเปิดดำเนินการ ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนักแม้กระทั่งในพื้นที่ จังหวัดพิษณุโลกเอง แต่ก็มีมีความพยายามเผยแพร่และประสานงานกับสถานศึกษาโดยเฉพาะ โรงเรียน เพื่อนำเด็กเยาวชนเข้ามาเรียนรู้ตามสาระวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2.1.3 แนวคิดหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ (Post museum)

จากรายงานการวิจัยเรื่อง การบริหารพิพิธภัณฑ์เชิงธุรกิจ อ้างถึงความหมายของ พิพิธภัณฑ์สถาน ซึ่งสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศหรือไอคอม (International Council of Museum =ICOM) ให้คำนิยามไว้ว่าพิพิธภัณฑ์สถานคือสถาบันถาวรที่สังคมจัดตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไรเพื่อเปิดให้บริการแก่สาธารณะชน ทำหน้าที่รวบรวม สะสม สงวนรักษา วิเคราะห์ วิจัย เผยแพร่และจัดแสดงซึ่งหลักฐานและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยมุ่งหมายที่จะเสนอความรู้ การศึกษาและความเพลิดเพลิน (สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ,2548,น. 12)

ขณะที่ Ambrose and Paine (1993,p. 6) กล่าวถึงนิยามที่สมาคมการพิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักร (The Museums Association United Kingdom) ให้ทั้งความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับ พิพิธภัณฑ์ว่าเป็นสถาบันที่รวบรวมสิ่งของสะสม ข้อมูล การสงวนรักษา การจัดแสดง วิเคราะห์ตีความหลักฐานและเผยแพร่ข้อมูลเพื่อประโยชน์สาธารณะ สมาคมการ พิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักรยังขยายความคำว่า “สถาบัน” ว่าหมายถึงส่วนที่เผยแพร่ข้อมูลอย่างเป็นทางการโดยมีเป้าหมายในระยะยาว ขณะที่ “ของสะสม ” ที่รวบรวมไว้ทั้งหมดต้องมีความหมายและให้ความรู้ในตัวเอง เช่นเดียวกับคำว่า “ ข้อมูล ” ซึ่งมีความจำเป็นต้องเน้นการบันทึกเพื่อรักษาและสืบทอดไว้เป็นพิเศษ และ “การสงวนรักษา ” ซึ่งรวมความ ทั้งระเบียบและหลักเกณฑ์การอนุรักษ์และรักษาความปลอดภัยแก่สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ส่วนเรื่อง “การจัดแสดง” ต้องมีเป้าหมายชัดเจนเพื่อให้ผู้เข้าชมสามารถชื่นชมสิ่งของที่พิพิธภัณฑ์ได้คัดเลือกมาจัดแสดงให้ชม ขณะที่ “การตีความ” ต้องครอบคลุมความรู้หลากหลายสาขาไม่ว่าจะเป็นการจัดแสดง การศึกษา การวิจัยและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ พร้อมกันนี้สมาคมการพิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักร ยังกำหนดว่า “วัตถุ” ที่แสดงนั้นบางอย่างเป็นสิ่งจำเป็นที่จำเป็นต้องได้ ส่วนนิยามคำว่า “หลักฐาน” ที่พิพิธภัณฑ์นำมาจัดแสดงต้องเป็นของจริง

Ambrose and Paine (1993, p. 9) อ้างแนวคิดและความหมายของ พิพิธภัณฑ์ โดยสมาคมการพิพิธภัณฑ์อเมริกา (The American Association of Museums) ว่า พิพิธภัณฑ์คือ สถาบันถาวรที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงผลกำไร ไม่ใช่การตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะได้รับการ ยกเว้นภาษีเงินได้ พิพิธภัณฑ์ต้องเปิดให้บริการและบริหารงานเพื่อสาธารณชน โดยมีเป้าหมาย เพื่อการอนุรักษ์ สงวนรักษา การศึกษา การวิเคราะห์ตีความและจัดแสดงเพื่อให้ความรู้ความ เพาะพันธ์แก่สาธารณชนด้วยวัตถุหรือสิ่งของที่มีคุณค่าทางการศึกษาและวัฒนธรรมโดยเฉพาะ รวมทั้งความงามทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์และเทคโนโลยี คำจำกัดความของ พิพิธภัณฑ์ยังรวมถึงสวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ห้องฟอสซิล ชุมชน ประวัติศาสตร์ รวมทั้งที่อยู่อาศัยและแหล่งประวัติศาสตร์

Herreman (2006, p. 8 - 9) ให้ความเห็นในเรื่องบทบาทของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน : การท่องเที่ยวและมรดกวัฒนธรรม ว่านับจากทศวรรษที่ 1960 ที่เกิดกระแสความเคลื่อนไหวที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมไปทั่วโลกเป็นช่วงที่มีการเติบโตของพิพิธภัณฑ์อย่างกว้างขวางไปทั่วโลก อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1980 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็น บริโภคนิยมต่อเนื่องจนถึงปลายศตวรรษที่ 20 สู่ศตวรรษที่ 21 ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงเริ่มคลี่คลาย กลายเป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะที่ชนพื้นเมืองต่างก็เรียกร้องความ เท่าเทียมในสังคมโลก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม นิยมจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนำมาสู่ความต้องการใหม่ๆ ต่อพิพิธภัณฑ์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการ ผสมผสานทางนวัตกรรม ซึ่งโดยส่วนนี้กรับผิดชอบแล้ว พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่สถานที่จัดแสดง ไม่ใช่แหล่ง รวมผลงานทางศิลปะเท่านั้น แต่สิ่งของที่จัดแสดงและแนวคิดคือภาพสะท้อนทางสังคมที่หลงเหลือ อยู่

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมานอกจากพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ที่มีการให้ความหมายที่ หลากหลายมาตลอดศตวรรษ แล้ว Edson and Dean (1996, p. 32) ยังเสนอมุมมองต่อ คนทำงานพิพิธภัณฑ์ใน The Handbook for Museums ว่าในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรากฏใน ปัจจุบันผู้ทำงานพิพิธภัณฑ์ต้องสามารถสร้างความแตกต่างเพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้ประโยชน์ทั้งที่เป็น ความรู้ ความบันเทิงและประสบการณ์ใหม่ ซึ่งต้องทำทาบกับผู้ชมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย หรือ มีโอกาสใช้วันว่างเลือกดูการแสดงดนตรี ไปโรงละคร ชมภาพยนตร์ หรือสร้างสรรค์กิจกรรมด้วย ตัวเอง ไปสวนสนุก ไปเล่นกีฬา หรืออาจจะตัดสินใจอยู่บ้านอ่านหนังสือ และไปเยี่ยมเพื่อนหรือดูทีวี ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ซึ่งยังต้องดำเนินต่อไปนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่คนทำงานพิพิธภัณฑ์ต้องแสวงหา

ความหมายใหม่ เพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้ชมใหม่ ๆ ในที่สุดพิพิธภัณฑ์ก็จะกลายเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และพัฒนาสังคม

สำหรับการศึกษาวิชาการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขต อำเภอ เมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Museum Management in Phitsanuloke for Cultural Tourism) นี้ นอกจากอาศัยแนวคิดด้านพิพิธภัณฑ์มาช่วยสังเคราะห์แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งซึ่งมีความเหมือนและความต่างในหลายมิติแล้ว ยังทำให้มองเห็นวิธีการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวและการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ด้วยการรวบรวม ความคิด ความเห็น และระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ ด้วยแบบสอบถาม โดยคำนึงถึงกรอบความคิดและวัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งอีกด้วย

สำหรับ ความเห็นของ Hooper – Greenhill (2000, p.15-16) ที่ปรากฏในผลงาน Museums and the Interpretation of Visual Culture นั้น Hooper – Greenhill ตั้งคำถามเกี่ยวกับ หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ ว่าได้สร้างความหมายประเภทใด มีอยู่เพื่อใครและมีบทบาทหน้าที่เพื่อ ชุมชนอย่างไร รวมทั้งมีชุดคำถามที่สะท้อนให้เห็นประสบการณ์ของพิพิธภัณฑ์ของโลกตะวันตก เพื่อนำมาวิเคราะห์และถอดบทเรียนอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำในการหาแนวทางการ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์เมืองใน ที่อื่นๆ โดยยกระดับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อ พิพิธภัณฑ์ด้วยการตั้งคำถามเพื่อก่อให้เกิดการรื้อถอนแนวคิดเดิมที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ พร้อมชุด คำถามที่สนับสนุนให้เกิดข้อเสนอและทางเลือกใหม่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ กำหนดบทบาทของ ผู้บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ กำหนดกรอบการทำงาน (Frame work) และหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์เมือง รวมทั้งการศึกษานาตพื้นที่และความต้องการใช้ประโยชน์ที่แท้จริงของพิพิธภัณฑ์เมือง และสร้าง คุณค่าของพิพิธภัณฑ์เมืองในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในอนาคต

ขณะที่บัณฑิต จันทรโรจนกิจ (2548 , น. 45-47) เสนอแนวคิด ไว้ในงานวิจัยพิพิธ ภัณฑาภิบาล : แนวทางการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ร่วมสมัย ว่าหากสังคมไทย ต้องการสร้างพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรจะกำหนดให้ เป็นวาระทางสังคมพร้อมทั้งเสนอแนวคิดพิพิธภัณฑาภิบาล (Museum governance) ที่หมายถึง เค้าโครงระบบคิดเพื่อสร้างกลไกและระบบงานที่เอื้อต่อการสร้างพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ร่วมสมัย บัณฑิต (2548 , น.6) ยังอธิบายถึงพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ว่าเป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ พยายามข้ามพ้นอุปสรรคและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ยุคสมัยใหม่เช่นการยกระดับความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชนกับหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ให้มีความเท่าเทียมกัน การจัดสัมพันธภาพระหว่าง ผู้ชมกับนิทรรศการ การกำหนดบทบาทของภัณฑารักษ์กับศิลปิน ระหว่างศิลปินกับชุมชน รวมทั้ง

การคำนึงถึงขนาดและความต้องการใช้หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์เพื่อมิให้ตกเป็นอนุสาวรีย์ของฝ่ายการเมืองพร้อมคำนึงถึงคุณค่าของศิลปะในฐานะที่เป็นมรดกทางอารยธรรมในอนาคตเป็นต้น ซึ่งทั้งปัญหา อุปสรรคและกระบวนการต่าง ๆ จนถึงกรอบความคิดพิพิธภัณฑ์สากลที่สังเคราะห์ไว้ในแนวคิดและผลงานวิจัยดังกล่าว สามารถประยุกต์ใช้ในงานวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จ. พิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ส่วนประเด็นสำคัญที่ Edson and Dean (1996, p. 76) เสนอไว้คือพิพิธภัณฑ์จะสามารถดำเนินการกิจต่อไปได้ จำเป็นต้องชวนขวหาความหมายใหม่ เพื่อพัฒนาผู้ชมใหม่ๆ และให้บริการข้อมูลที่กว้างใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังต้องหาวิธีที่จะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้และส่งผลสะท้อนต่อความหมายของการสื่อสารในพิพิธภัณฑ์ โดยการมีส่วนร่วมและเข้าถึงในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ก็ต้องได้รับการฝึกอบรมอยู่เสมอ สร้างความเป็นผู้นำที่ต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาและประยุกต์กิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องไม่มองข้ามนั้นคือชุมชนที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ เนื่องจากชุมชนเป็นกุญแจสำคัญและมีส่วนสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดแสดงหรือโครงการต่างๆ

Hoffman (2006, p. 21) พูดถึงบทบาทใหม่ของพิพิธภัณฑ์ว่าหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่เน้นผู้ชมเป็นหลักพร้อมทั้งก้าวไปพร้อมกับกระบวนการทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วง 1 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยตั้งข้อสังเกตว่าจากที่เคยเน้นการรวบรวมสิ่งของโดยเฉพาะวัตถุและการวิจัย พิพิธภัณฑ์กลายเป็นมาการให้บริการมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นทำให้นิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์กว้างขึ้นตามไปด้วย การจัดการพิพิธภัณฑ์จึงต้องได้รับการตอบสนองจากผู้ชมเพิ่มขึ้น

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าความพยายาม ใช้กรอบแนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ยุคหลังสมัยใหม่ของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่ทำการศึกษานี้ เริ่มคลี่คลายตัวเองจนเกิดความแตกต่างจากการดำเนินงานแบบพิพิธภัณฑ์ดั้งเดิม ทั้งแนวทางการจัดการ การจัดแสดง การให้บริการ และ การจัดการมรดกทุนหารายได้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้แต่ละพิพิธภัณฑ์ได้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มขึ้น

2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวสู่มวลชนได้เริ่มขึ้นเมื่อปลายปีคริสต์ศตวรรษที่ 18 หลังจากเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม เนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น การดำรงชีวิตในสังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคม

อุตสาหกรรม มีวันทำงานและวันหยุดพักผ่อนแยกออกจากกันเด็ดขาด ประกอบกับวิวัฒนาการด้านการคมนาคมและการขนส่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางบก ทางเรือและทางอากาศช่วยให้สามารถขนส่งผู้โดยสารได้จำนวนมากๆ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง การท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวมวลชน (Mass tourism) ซึ่งเป็นที่มาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในปัจจุบัน

สำหรับงานวิจัยนี้เลือกใช้นิเวศการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อหาความเชื่อมโยงไปสู่พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษารวบรวม

2.2.1 แนวคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรม

McKercher and du Cros (2002, p. 36) เสนอความเห็นว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมคือการให้คำจำกัดความที่หลากหลายมาก ตัวอย่างเช่นในมิติทางการเมืองก็จะมีแนวโน้มไปในเรื่องของระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวและการลงทุนในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม ส่วนในมิติทางการตลาดก็มีเป้าหมายที่การขายส่วนแบ่งทางการตลาดการท่องเที่ยวให้ใหญ่ขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายการสร้างสมดุลระหว่างการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการจัดการมรดกวัฒนธรรม ระหว่างนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้บริโภคกับผู้จัดการอนุรักษ์คุณค่าความหมายของมรดกวัฒนธรรม McKercher and du Cros (2002, p. 37) เห็นว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมซึ่งกลายเป็นค่านิยมด้านการท่องเที่ยวที่สามารถเป็นทั้งโอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่จะนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน โดยในเชิงอุดมคติแล้วต้องยอมรับว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการจัดการมรดกวัฒนธรรมถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งกันและกันโดยยังสามารถเพิ่มความร่วมมือในฐานะหุ้นส่วนหรือพันธมิตรได้มากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ ICOMOS ยังประกาศในกฎบัตรนานาชาติว่าการท่องเที่ยวที่ดีและควบคุมภาวะเศรษฐกิจของมรดกวัฒนธรรมได้ด้วยการดำเนินการจัดหาทุนเพื่อการอนุรักษ์หรือสงวนรักษา การศึกษาแหล่งชุมชนและมีอิทธิพลในเชิงนโยบาย (ICOMOS ,1993, p. 18) ซึ่ง McKercher and du Cros (2002, p. 43) อ้างเพิ่มเติมว่า ในความเป็นจริงแล้วการเป็นพันธมิตรระหว่างการท่องเที่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องง่ายและดูเหมือนยังมีความขัดแย้งกันอยู่ (อ้างต่อBerry 1994; Bowers 1994 ; Boniface 1998 ; Jacobs and Gale 1994 ;Jansen-Verbeke 1998; Garrod and Fyall 2000)

แม้ว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมจะเกิดขึ้นมานานนับร้อยปี แต่คำจำกัดความและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมเพิ่งปรากฏให้เห็นในช่วงทศวรรษที่ 1980 โดย ชันญะ วงษ์วิภาค (2551 , น. 52) แบ่งกลุ่มทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็น 4 กลุ่มหลักคือ กลุ่มมรดกวัฒนธรรม กลุ่มเทศกาลและงานประเพณี กลุ่มชาติพันธุ์ และทรัพยากรท่องเที่ยววัฒนธรรมอื่นๆ โดยพิพิธภัณฑ์ถือเป็นแหล่งรวมมรดกวัฒนธรรมทางวัตถุมากกว่าแหล่งท่องเที่ยว

วัฒนธรรมอื่นใด ชนัญ (2551, น. 57) เห็น ว่าการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งต้องเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นของแหล่งท่องเที่ยว และยังมีแนวคิดเชิงขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการให้และผู้ใช้มรดกวัฒนธรรมเป็นสำคัญ ทำให้ต้องมีการแปลความหมาย ทั้งมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ ก่อนจะสร้างเป็นผลผลิตของการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ต้องดึงดูดความสนใจผู้เข้าชม ความน่าสนใจที่ว่านี้ต้องมีทั้งการเล่าเรื่อง เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมมีชีวิต รวมทั้งให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ที่น่าจดจำ

เช่นเดียวกับกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม ซึ่งมีแนวคิดเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไว้หลายมิติด้วยกัน โดยในกฎบัตร ระบุว่า การท่องเที่ยวได้กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน เชื่อมโยง ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา นิเวศวิทยาและมิติทางด้านความงาม โดยความหลากหลายของมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นสิ่งดึงดูดสำคัญในการท่องเที่ยว แต่ความไม่พอดีหรือการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ดีพอ รวมทั้งการนำการท่องเที่ยวไปเชื่อมโยงกับการพัฒนา อาจสร้างความน่ากลัวหรือเสียหายทางกายภาพแก่ธรรมชาติทำลายความกลมกลืนและลักษณะโดดเด่นของมรดกวัฒนธรรมได้ เช่นเดียวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวนิเวศน์ การท่องเที่ยววัฒนธรรมและวิถีชีวิต ชุมชนอาจจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นได้ ภายหลังจากนักท่องเที่ยวได้แสวงหาประสบการณ์จากสถานที่นั้นๆ กลับไปแล้วในกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม (ICOMOS, 1999) ยังอธิบายถึงการท่องเที่ยววัฒนธรรมว่าเป็นการแสวงหาประสบการณ์ของปัจเจกชน ซึ่งไม่เพียงมีส่วนทำให้อุดมคติมีชีวิตชีวาเท่านั้นแต่ยังเป็นวิถีชีวิตที่ร่วมสมัยและเป็นหาประสบการณ์ร่วมกับสังคมอื่นๆ ด้วยความซาบซึ้งประทับใจที่เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นพลังด้านบวกสำหรับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถยึดกุมเศรษฐกิจด้วยลักษณะพิเศษของความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ให้การศึกษแก่ชุมชนและยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเนื่องด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นความจำเป็นทางเศรษฐกิจของหลายประเทศและหากการจัดการมรดกวัฒนธรรมประสบความสำเร็จก็สามารถใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาได้อย่างดียิ่ง

ขณะเดียวกันมีแนวคิดที่ปรากฏในกฎบัตรนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม (ICOMOS, 1999) ว่าการท่องเที่ยวจะนำประโยชน์มาสู่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกนั้นและเป็นประโยชน์ที่มีความหมายและก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในอันที่จะดูแลรักษามรดกและเป็นการสร้างประสบการณ์ทางวัฒนธรรม การแก้ปัญหาและความร่วมมือของท้องถิ่นหรือตัวแทนชุมชนพื้นเมือง

ตลอดจนนักอนุรักษ์ ผู้จัดการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ผู้จัดทำนโยบาย ซึ่งหมายถึงความพร้อมในการเตรียมการวางแผนพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับชาติ เป็นความจำเป็นเพื่อนำไปสู่ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและนำไปสู่การปกป้องแหล่งมรดกสำหรับลูกหลานในอนาคต

ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระยองวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) นั้นวศิน ปัญญาภูตระกูล (2550, น.116) สรุปข้อมูลจากกองแผนงาน การท่องเที่ยวประเทศไทย พบว่าจุดมุ่งหมายของผู้มาเยือนจังหวัดพิษณุโลกช่วงปีพ.ศ. 2546 มาเพื่อการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 60 ของผู้มาเยือนทั้งหมด 1,739,347 คน โดยจำนวนนั้นนิยมท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานต่างๆ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18.39 เที่ยวชมที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารร้อยละ 17.59 และเที่ยวน้ำตกต่างๆ ร้อยละ 14.61 วศิน (2550, น.125) สรุปว่าผู้มาเยี่ยมเยือนพิษณุโลกส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากกว่าท่องเที่ยวตามสถานที่ธรรมชาติ

ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมดังที่ระบุไว้ข้างต้นแล้ว รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระยองวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) เป็นประโยชน์อย่างมากในการต่อยอดและพัฒนางานวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม”

2.4 แนวคิดและทฤษฎีด้านการจัดการและการตลาด

2.4.1 แนวคิดด้านการจัดการ

อนันต์ พรหมคำชาว (อาริป.2550 อนันต์ พรหมคำชาว. อธิบายถึงกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ สืบค้นเมื่อวันที่18 พฤศจิกายน,2552จาก<http://www.arip.co.th/2006/blog.php?g1=0&blogger=Anan&id=&byear=2007&bmonth=7>) อธิบายโดย อ่างกรอบความคิดของ Holsapple ว่า Holsapple ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพัฒนาการของแนวคิดของการจัดการความรู้ 10 แบบมาประมวล ให้เห็น และแสดงถึงส่วนประกอบของการจัดการความรู้ (Knowledge management elements) เพื่อนำไปจัดระบบเป็นองค์ประกอบหลัก 3 ด้านของการจัดการความรู้ (Three-fold framework) ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการความรู้ กิจกรรมการจัดการความรู้ และอิทธิพลของการจัดการความรู้ และให้ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และ

ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ให้ข้อคิดเห็น วิจาณ์และข้อเสนอแนะ จนได้ผลออกมาเป็นกรอบความร่วมมือ (Collaborative framework)

สำหรับมิติของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในชนัญ วงษ์วิภาค (2551, น.184) เสนอไว้ในทวีปยุโรป อเมริกาและออสเตรเลียเน้นการท่องเที่ยววัฒนธรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางแผนจัดแสดงมรดกวัฒนธรรมที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ จึงต้องสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ชนัญ (2551,น.185) อธิบายเพิ่มเติมว่าเนื่องจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมอยู่บนพื้นฐานของการใช้วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวปลายทาง จึงจำเป็นอย่างย้งที่จะต้องเข้าใจพื้นฐานของการใช้มรดกวัฒนธรรมก่อน จุดมุ่งหมายหลักของการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมก็คือการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมหลัก ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุซึ่งสัมผัสได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด เพื่อประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง

ดังนั้นการจัดการจึงเป็นกระบวนการที่นำไปสู่เป้าหมายซึ่งโดยพื้นฐานประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงานหรือพนักงาน (Staffing) การสั่งการ (Leading) ซึ่งต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งหมดนี้เป็นการปฏิบัติโดยนำความรู้หรือเทคนิคต่างๆ มาใช้ในการจัดการทรัพยากรขององค์กรให้เกิดประโยชน์ แต่ในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญกับมนุษย์ ทั้งมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมในอดีตและผลงานที่มนุษย์ในอดีตผลิตขึ้น เพื่อนำมาจัดการให้มนุษย์ในปัจจุบันได้รับประโยชน์ด้วยการสื่อสาร ผ่านการจัดแสดง การนำเสนอ การอธิบายถึงคุณค่าความหมาย จนถึง การตีความเพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ประทับใจ จดจำและนำไปสู่การสร้างความร่วมมือในการสงวนรักษาและดูแลมรดกวัฒนธรรม

ส่วนการจัดการเชิงกลยุทธ์มีความจำเป็นสำหรับการจัดการพิพิธภัณฑ์ ที่เป็นองค์กรที่มีความแตกต่างจากองค์กรทางธุรกิจ ยิ่งกว่านั้นพิพิธภัณฑ์ยังถูกกำหนดให้มีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร แม้ว่าพิพิธภัณฑ์บางแห่งจะมีรายได้สูงกว่ารายจ่ายก็ไม่เรียกว่ากำไร ไม่มีการปันผลกำไรและไม่มีการซื้อขายศิลปโบราณวัตถุหรือสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ขณะที่ผู้เข้ามาใช้บริการในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่เรียกว่าลูกค้า อาจจะเรียกแตกต่างกันไปเช่นผู้เยี่ยมชม นักท่องเที่ยว ผู้มาศึกษาดูงาน เป็นต้น ดังนั้นการจัดการกลยุทธ์สำหรับองค์กรประเภทนี้จึงแตกต่างและซับซ้อนกว่าองค์กรทางธุรกิจทั่วไป แต่พิพิธภัณฑ์สามารถนำแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์มาใช้ได้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective)

และเป้าหมาย (Goal) เพื่อเป็นทิศทางนำไปสู่หลักชัย (Milestone) โดยในการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT analysis) อันเป็นการศึกษาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่เป็นผลจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพื่อการประเมินสถานการณ์ในอดีตและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นโดยรักษาและพัฒนาความสามารถหลักที่โดดเด่น (Core competency) ของพิพิธภัณฑ์ ขณะเดียวกันก็วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และการท่องเที่ยว เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นพิพิธภัณฑ์ยุคใหม่ที่มีการปรับตัวที่ไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์แต่มีเป้าหมายที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีส่วนแบ่งในตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างมีพลังด้วยการสื่อสาร (Communication) และกระตุ้นหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Participation) หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมหรือผู้บริโภคนั้นในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เกิดความประทับใจ จดจำ จนเกิดความผูกพัน ศรัทธาและสนับสนุนหรืออุปถัมภ์พิพิธภัณฑ์ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการเชิงกลยุทธ์

แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะเป็นแหล่งให้บริการความรู้ ความเพลิดเพลิน แต่ผู้ใช้บริการพิพิธภัณฑ์ที่มีความแตกต่างกับผู้บริโภคในระบบการตลาดและการผลิตสินค้าบริการทั่วไปเพราะผู้บริโภคในบริบทของการใช้บริการพิพิธภัณฑ์ได้แก่นักท่องเที่ยว นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชนที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ แสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ และความประทับใจจากพิพิธภัณฑ์ มิได้มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะเลือกซื้อสินค้าและบริการเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ก็จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการตลาดแบบ 4 Cs เพื่อช่วยในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยม และการปฏิรูปการศึกษา

การจัดการกลยุทธ์และกลยุทธ์ทางการตลาดจึงมีจำเป็นต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในระยะยาว อันเป็นพันธกิจสำคัญ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดำรงอยู่ได้ด้วยวิธีการจัดการและกำหนดกลยุทธ์ทั้งในการหารายได้ การระดมทุน การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา ชุมชน ผู้ใช้บริการตลอดจนนักวิชาการ และนักวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กร บุคคลและหน่วยงานเหล่านั้นในการขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำเนินการกิจได้ต่อไป

2.4.2 แนวคิดการตลาด

แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะเป็นแหล่งเรียนรู้และการแสดงภูมิหลังทางวัฒนธรรม แต่การจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรม จำเป็นต้องนำแนวคิดและทฤษฎีทางการตลาดมาใช้ โดยแนวคิดหรือการให้ความหมายเป็นเรื่องของการวางแผน กำหนดแนวคิด กำหนดราคา

การส่งเสริมการขาย การจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ ที่เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ซึ่งมีผลให้ผู้บริโภคได้รับความสุข ความพอใจ ความภักดีต่อสินค้า (Brand loyalty) และเป็นไปตามเป้าหมายที่องค์กรได้วางไว้ แต่สำหรับพิพธิภณท์แล้วไม่ได้เกิดจากกระบวนการผลิต การกำหนดราคาและการจัดจำหน่าย แต่เกิดจากการรวบรวม สะสม อนุรักษ์ จัดแสดงและเผยแพร่ แต่มีเป้าหมายใกล้เคียงกันคือทำให้ผู้บริโภคหรือผู้เยี่ยมชมเกิดความพึงพอใจ ความรู้ และความสุข ความเพลิดเพลิน นำไปสู่การรับรู้คุณค่าความหมายและความรู้สึกหงวแหน

McKercher and du Cros (2002, p.80) อ้างถึงข้อมูลจากองค์การการท่องเที่ยวโลก ว่าตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาและสอดคล้องกับประชากรที่มีระดับการศึกษาที่ดีขึ้น มีความสนใจในกิจกรรมด้านมรดกวัฒนธรรม ต้องการประสบการณ์ที่แตกต่าง McKercher and du Cros (2002 ,p. 81) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนในหลายด้านทั้ง การเล่าเรื่อง (Telling story) การทำให้มีชีวิตชีวา สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับ พิพธิภณท์หรือสิ่งของที่จัดแสดง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวและเน้นคุณภาพกับความเป็นของจริงแท้ที่หาชมได้ยาก โดยต้องหาวิธีสร้างสรรค์อย่างมีชั้นเชิง (Tactic) ผ่านตำนานหรือเทพนิยายที่เกี่ยวข้องกับศิลปะวัตถุชิ้นเด่นๆ พร้อมแสดงให้เห็นการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน การทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเหมือนได้ร่วมเฉลิมฉลอง รวมทั้งทำให้มีลักษณะของการแสดง เพื่อสร้างจินตนาการ ความสนุกสนานและความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว

สำหรับแนวคิดการตลาดในความเห็นของ บุริม โอทกานนท์ (โกทูโนว์. (2552) สำหรับแนวคิดทางการตลาดในความเห็นของบุริม โอทกานนท์. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม, 2552 จาก<http://gotoknow.org/blog/jazz-zie/283396>) ซึ่งอ้างถึงการตลาดแบบ 4 Cs ที่ บ็อบ ลูเทบอร์น แห่งมหาวิทยาลัย นอร์ท แคโรไลนา เสนอไว้นั้นคือ ความต้องการของผู้บริโภค (Consumer wants and needs) ต้นทุนของผู้บริโภค (Consumer's cost to sastify) ความสะดวกในการซื้อ (Convenience to buy) และการสื่อสาร (Communication) ซึ่งสามารถอธิบายแนวคิดดังกล่าวได้ว่าผู้บริโภคพิพธิภณท์หมายถึงผู้เยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเลือกชมหรือซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นพิพธิภณท์ ขณะที่ต้นทุนที่ผู้บริโภคหรือผู้ชมพิพธิภณท์ต้องจ่ายนั้น อาจมีความแตกต่างจากการซื้อผลิตภัณฑ์ทั่วไป แต่กรณีนี้ต้นทุนของผู้บริโภคหมายความว่าค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังพิพธิภณท์ ที่มีทั้งค่าพาหนะ ค่าที่พักและค่าอาหาร ซึ่งหากผู้บริโภคตัดสินใจเลือกใช้จ่ายเพียงเพื่อการเข้าชมพิพธิภณท์อย่างเดียวจะต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า ความประทับใจ ความแปลกใหม่และแตกต่างที่ไม่สามารถหาที่ไหนได้ (Differentiate)

ชาญ วังวิภาค (2551 ,น. 204) เห็นว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังนั้นการทำการตลาดจากทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมไม่ได้มีจุดประสงค์หรือเป้าหมายทางการเงิน แต่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษา การปลูกสำนึก การสร้างความภาคภูมิใจในอดีตของตนหรือเพื่อความมุ่งหมายที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ โดยจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจุดประสงค์รองลงไป แต่ก็ยังเสนอว่าตลาดเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม แต่ต้องมีกลวิธีในการคิดที่จะให้ผลผลิตทางวัฒนธรรมสนองความต้องการของผู้ใช้หรือนักท่องเที่ยว โดยผู้ทำการตลาดท่องเที่ยววัฒนธรรมต้องแยกแยะว่าจะนำเสนอหรือไม่นำเสนออะไรแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งต้องคิดถึงตลาดเป้าหมายว่าคือใครและคู่แข่งในตลาดท่องเที่ยววัฒนธรรมที่แท้จริงเป็นใคร ซึ่งการวิจัยจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมให้ประสบความสำเร็จ เช่นเดียวกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพชัดเจน และสอดคล้องกับประสบการณ์และความต้องการของนักท่องเที่ยว

ชาญ (2551,น.10) เสนออีกว่าในบรรดาอุตสาหกรรมด้านการบริการแล้วเป็นที่ยอมรับว่าการท่องเที่ยวคือธุรกิจการบริการอย่างแท้จริง คุณภาพของการบริการและความพึงพอใจของผู้มาเยือนจึงเป็นประเด็นสำคัญ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2551,น. 76) อธิบายถึงการวิจัยด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวว่ามีส่วนผสมของ 4P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism product) ราคาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism price) ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism place) การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว (Tourism promotion) ซึ่งพิพธิภัณฑ์ถือเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง ที่ผู้ผลิตหรือผู้บริหารพิพธิภัณฑ์จำเป็นต้องรู้จักคุณค่าความหมายและความแตกต่างตลอดจนความพยายามที่จะทำให้พิพธิภัณฑ์เป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีชื่อเสียงอยู่ในตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรม เช่น บรรจุนอยู่ในรายการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว ได้รับการพูดถึงหรือเผยแพร่ในสื่ออยู่เสมอ ขณะเดียวกันก็ยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ ว่าเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ต้องให้การสนับสนุน

ส่วนแนวคิดส่วนผสมทางการตลาด 4 P's ที่ Kotler (2003, p 68) เสนอไว้ นั้น Kotler ให้ความหมายของ ผลิตภัณฑ์ (Product) คือความหลากหลาย มีคุณภาพ มีรูปแบบเฉพาะตัว มีเนื้อหาที่ดี มีชื่อเป็นที่ยอมรับ มีบรรจุภัณฑ์ที่ดี มีขนาดเหมาะสม มีบริการ สามารถรับประกันได้และมีการหมุนเวียน ส่วนราคา (Price) นั้นต้องมีการระบุชัดเจน มีการลดราคา มีช่วงคั่นกำไร และไม่ต้องจ่ายเป็นเงินสด ขณะที่การส่งเสริมการขาย (Promotion) ประกอบด้วย การตั้งราคาพิเศษ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การขายตรง และสุดท้ายคือสถานที่ (Place) ที่ผู้บริโภคหรือ

ผู้ให้บริการสามารถเข้าถึงได้ต้องมีหลายช่องทาง และครอบคลุมพื้นที่กว้าง รวมทั้งการเดินทางเข้าถึงสะดวก

อย่างไรก็ดีการใช้แนวความคิดทางการตลาดเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีส่วนผสมที่หลากหลายและปรับปรุงให้เหมาะสมกับพันธกิจพิพิธภัณฑ์ที่มีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร ดังนั้นหลักการบริหารแบบ 5 C's ที่เสนอ ตีเยว (2546, น. 82) นำเสนอไว้ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมหรือบริบท (Context) องค์กร (Company) ผู้ให้บริการหรือผู้บริโภค (Consumer) พันธมิตร (Collaborator) และคู่แข่ง (Competitor) รวมกับแนวคิดการตลาดดังกล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการ อธิบาย จัดการพิพิธภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมได้ดังนี้

1. บริบทของพิพิธภัณฑ์ (Museum context) เป็นเป้าหมายและการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ที่ได้จากระดับผลกระทบทั้งด้านบวกและลบจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองตั้งแต่ระดับชาติจนถึงท้องถิ่น สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจที่มีส่วนทำให้ประชากรท่องเที่ยวตัดสินใจเข้าชมหรือไม่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ สภาพแวดล้อมทางสังคมโดยเฉพาะประชากรในพื้นที่ที่ให้การสนับสนุนหรือไม่ให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ และสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วคือเทคโนโลยี ที่ทำให้ประชากรมีทางเลือกในการใช้ชีวิตหลากหลายมากขึ้นและมีโอกาสปฏิเสธการเรียนรู้ในแหล่งความรู้พื้นฐานนั้นคือพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงกระแสและค่านิยมใหม่ๆ และวิถีการของการจัดการแสดงหรือนำเสนอในพิพิธภัณฑ์

2. องค์กร (Company) ในที่นี้หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่สร้างความแตกต่างและเป็นสิ่งที่หาชมที่ไหนไม่ได้ (Product differentiate) ซึ่งต้องอาศัยแนวคิดทางการตลาดทั้ง 4 P's และ 4 C's เข้ามาผสมผสานเพื่อสร้างชื่อเสียง ภาพลักษณ์แก่องค์กรซึ่งในที่นี้หมายถึงตัวพิพิธภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักในตลาดการท่องเที่ยวซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องสำรวจพฤติกรรมความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งมีโอกาสเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม

3. ผู้ชมหรือผู้บริโภค (Consumer) ในที่นี้คือผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ เรียนรู้เรื่องราวในอดีตของมนุษย์ รวมทั้งขอเป็นส่วนหนึ่งของช่วงเวลาที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการเห็นภาพความทรงจำในอดีตที่เลือนหายไปจากชีวิตจริงและบางส่วนก็ต้องการให้ลูกหลานได้รับรู้ถึงความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษ ผู้ชมแต่ละกลุ่มจึงมีรสนิยมและพฤติกรรมแตกต่างกัน ใช้เวลาในการอยู่ในพิพิธภัณฑ์แตกต่างกันและมีความประทับใจแตกต่างกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้การวิเคราะห์พฤติกรรมความสนใจของผู้ชมพิพิธภัณฑ์

ผ่านแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ต่อไป

4. พันธมิตร (Collaborator) พิพิธภัณฑ์ ในที่นี้หมายถึงภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรในท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร รวมทั้งสมาคมหรือชมรม ที่จะมีส่วนในการพัฒนาความร่วมมือในการส่งเสริมพิพิธภัณฑ์และชื่อเสียงภาพลักษณ์องค์กรนั้นๆ ในลักษณะเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งการจัดสรรงบประมาณ การจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่ การสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญในพื้นที่ การกระตุ้นหรือโน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพิพิธภัณฑ์ การมีส่วนร่วมในการระดมทุนหรืออุปถัมภ์ พิพิธภัณฑ์รวมทั้งการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ความประทับใจต่อบุคคลรอบข้าง ตลอดจนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์

5. คู่แข่งขัน (Competitor) ของพิพิธภัณฑ์ หมายถึงคู่แข่งขันที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันได้แก่ พิพิธภัณฑ์ สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่นวัด โบราณสถาน อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์ยังมีคู่แข่งในธุรกิจที่แตกต่างได้แก่ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ สวนสนุก ตลอดจนสื่อที่ให้ความบันเทิงและความสนุกสนานประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และเกมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และจำเป็นต้องสร้างสรรค์ (creative) กิจกรรมต่างๆ ให้เกิดการเคลื่อนไหว เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคหรือผู้ชมทุกเพศ ทุกวัย ตัดสินใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้มองเห็นทั้งวิวัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ และแนวโน้มการขยายตัวของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับแนวคิดใหม่ๆ ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและชุมชนและเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยววัฒนธรรม อันเป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอในงานวิจัยและจะมีผลให้พิพิธภัณฑ์ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการขับเคลื่อน สนับสนุนและเกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรและพิพิธภัณฑ์เพื่อรักษาคุณค่า ความหมาย การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลินและการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ต่อไป

2.4 สำนวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

จากการสำวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษทั้ง 4 แห่งสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ด้านคือ

2.4.1 ด้านพื้นที่และการจัดการ

2.4.2 ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง

2.4.1 ด้านพื้นที่และการจัดการ

จากการสำรวจ เพื่อศึกษาวิจัยบทบาทของพิพิธภัณฑ์กับการทำหน้าที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและ แหล่งเรียนรู้ของ เมืองพิษณุโลก โดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สังคม ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยด้านพื้นที่ โดยเน้นรูปแบบการจัดการและการสนับสนุนงบประมาณ สภาพปัญหา สภาพพื้นที่ตั้งรวมทั้งเส้นทางสู่พิพิธภัณฑ์ ปริมาณผู้เข้าชมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง ดังนี้

2.4.1.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชเดิมอยู่ในความดูแลของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ต่อมากรมศิลปากรได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 โดยจัดแสดงศิลป ะโบราณวัตถุที่ค้นพบจากการบูรณะซ่อมแซมวิหารและพระปรางค์ รวมทั้งศิลป ะวัตถุที่มีผู้ศรัทธาถวายเป็นพุทธบูชา ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชตั้งอยู่ภายในวิหารพระพุทธชินสีห์ วิหารพระศรีศาสดา วิหารคดด้านหลังวิหารพระพุทธชินราช และยังมีศิลป ะโบราณวัตถุอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถนำออกจัดแสดงได้ทั้งส่วนที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและที่ยังรอการขึ้นทะเบียน

การจัดแสดงแบบแยกส่วนจากกันทำให้การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ขาดความต่อเนื่อง และพื้นที่คับแคบก่อให้เกิดความแออัดโดยเฉพาะในช่วงวันหยุดและเทศกาลสำคัญๆ ซึ่งในโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ให้สง่างามสมกับความเป็นโบราณสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญของประเทศ จำเป็นต้องย้ายพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ออกไปรวมอยู่ในศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทร์ นอกจากนี้ห้องจัดแสดงที่แยกส่วนจากกันจะมีผลต่อการเข้าชมแล้ว ยังทำให้ไม่สามารถตรวจสอบปริมาณผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ได้อย่างแน่นอน ขณะเดียวกันการที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชไม่เก็บค่าเข้าชมแต่ให้ผู้เข้าชมลงชื่อในสมุดเยี่ยมชม ยิ่งมีผลต่อฐานข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้พิพิธภัณฑ์บรรลุวัตถุประสงค์ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ในระยะยาว

ขณะที่การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร นั้นยังมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์คือมีการควบคุมดูแล และดำเนินงานตามนโยบายของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีการแต่งตั้งข้าราชการระดับบริหารในตำแหน่งหัวหน้าพิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่บริหารงบประมาณ บุคลากรและการเสนอโครงการจัดนิทรรศการพิเศษต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั่วประเทศอีกกว่า 40 แห่ง โดยมีการตั้งงบประมาณเป็นรายปีตามค่าใช้จ่ายประจำเช่นเงินเดือนข้าราชการและพนักงานลูกจ้าง ส่วนค่าใช้จ่ายในการจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมพิเศษต่างๆ นั้นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแต่ละแห่งจะเสนอเป็นงบประมาณล่วงหน้าตามปีงบประมาณ ซึ่งแต่ละปีจะได้รับการจัดสรรไม่แน่นอน ขณะเดียวกันพื้นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช อยู่ภายในวิหารซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญได้แก่พระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ และพระศรีศาสดา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร แม้กรมศิลปากรจะมีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่ยกมศิลปากรต้องดูแล บูรณะปฏิสังขรณ์และปรับปรุงภูมิทัศน์ แต่เนื่องจากพื้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารไม่ใช่โบราณสถานร้าง ยังมีพระสงฆ์อาศัยและทำกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีหน่วยงานที่ดูแลโดยตรงคือกรมการศาสนา ดังนั้นการจัดเก็บรายได้ทั้งจากการบริจาคและจากการให้เช่าพื้นที่ จึงเป็นรายได้ของวัดและกรมการศาสนาที่นำมาใช้ปรับปรุงบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ ภายในวัด

ดังนั้นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชจึงไม่มีการเก็บค่าเข้าชมเหมือนกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอื่นๆ เนื่องจากระเบียบของวัดซึ่งสังกัดกรมการศาสนาไม่มีการเก็บค่าเข้าชมใดๆ แต่ให้บริจาคตามกำลังศรัทธา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชจึงได้รับงบประมาณในการบริหารจัดการโดยเฉพาะค่าสาธารณูปโภคจากวัด

2.4.1.2 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีตั้งอยู่บนถนนวิสุทธิกษัตริย์ ในตัวเมืองพิษณุโลก เริ่มเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2526 เป็นพิพิธภัณฑ์ ที่เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวบ้านในอดีตบริเวณภาคกลางตอนบน ตั้งแต่พิจิตร สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก มีทั้งสิ่งของชิ้นเล็ก ๆ จนถึงชิ้นใหญ่ เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เครื่องวิดน้ำด้วยมือ เครื่องสีข้าว เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องหีบอ้อย และเกวียน รวมกันแล้ว นับหมื่นชิ้น ซึ่งอายุของเครื่องมือเครื่องใช้ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี มีตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เรื่อยมา

นอกจากรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างที่หลายอย่างสูญหายและไม่มีใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวียังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและคนไทยที่สนใจเรื่องราวมรดกวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก จนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยประเภทหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว เมื่อปี 2541

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี เริ่ม ต้นจาก จ.ส.อ. ทวี บุรณเขตต์ ซึ่งเป็นทั้งนักสะสมและช่างปั้นหล่อพระพุทธรูป ที่ต้องเดินทางไปในพื้นที่ต่างๆ เพื่อซื้อวัตถุดิบสำหรับการหล่อพระ พร้อมตั้งโรงหล่อพระบูรณะไทยขึ้นภายในบ้านบริเวณบ้านพัก ขณะเดียวกันก็นำรายได้มาสร้างอาคารฝั่งตรงข้ามกับบ้านพักเพื่อเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้หายาก พร้อมทั้งปรับปรุงเป็นอาคารจัดแสดงและเปิดให้ประชาชนเข้าชมโดยไม่เสียค่าบริการ แต่เนื่องจากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงทั้งค่าสาธารณูปโภค ค่าจ้างพนักงานและค่าจ้างดูแลทำความสะอาด เดือนละไม่น้อยกว่า 5 หมื่นบาท จึงใช้งบประมาณจาก ทรัพย์สินส่วนตัวของครอบครัวมาบริหารให้พิพิธภัณฑ์อยู่รอด

เมื่อปีพ.ศ. 2543 เทศบาลนครพิษณุโลกเรียกเก็บ ค่าภาษีป้ายและภาษีโรงเรือน จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีเป็นเงินจำนวนเกือบ 5 แสนบาท ทำให้จำทวีและครอบครัวประกาศขายพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว จึงมีการเคลื่อนไหวจากนักวิชาการและคนในท้องถิ่นเรียกร้องให้เทศบาล ยกเว้นหรือลดภาษี ซึ่งต่อมาเทศบาลนครพิษณุโลกก็พิจารณาลดภาษีและให้ผ่อนผันการชำระได้ ทำให้ครอบครัวจำทวี เห็นว่าหากการบริหารจัดการยังเป็นแบบเดิมต่อไป พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก็มีโอกาสปิดตัวหรือขายไปอย่างแน่นอน ในที่สุดนักวิชาการด้านวัฒนธรรม เสนอแนะให้ตั้งเป็น มูลนิธิจ.ส.อ.ทวี – พิมพ์ บุรณเขตต์ เพื่อรับบริจาคเงินเป็นทุนหมุนเวียนในการบริหารจัดการและเริ่มเก็บค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ในอัตราเด็ก 10 บาท ผู้ใหญ่ 50 บาท ยกเว้นพระสงฆ์ เณรและนักบวช แต่เงินสนับสนุนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีที่ผ่าน เข้ามูลนิธิจ.ส.อ.ทวี-พิมพ์ บุรณเขตต์ ยังมีจำนวนไม่มากพอที่จะนำรายได้จากดอกเบีย้มาใช้ในการดำเนินงาน

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2552 ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีดำเนินการระดมทุนด้วยการสร้างพระพุทธรูปขึ้นราชจำลองเพื่อนำรายได้มาบริหารงานและบูรณะซ่อมแซมอาคารตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เริ่มชำรุดทรุดโทรม ในปีเดียวกันก็ยังมีกลุ่มประชาชนชาวพิษณุโลกและพิจิตร ร่วมกันจัดกิจกรรม “ ฟันฟุวิถีชุมชน ชื่นชมคนท้องถิ่น สรลง-สองแคว” เพื่อ ระดมทุน ให้กับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีในระหว่างที่รอรายได้จากการเช่าบูชาพระพุทธรูปขึ้นราชจำลอง

สำหรับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี เป็นการดำเนินงานโดยครอบครัว ก่อนที่จะมีการจัดตั้งเป็นมูลนิธิจำสิบเอกทวี – พิมพ์ บุรณเขตต์ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการสนับสนุนงบประมาณหรือรับบริจาคผ่านมูลนิธิอย่างเป็นทางการและเป็นระบบและรับรองตามกฎหมายการจัดตั้งมูลนิธิ โดยกรรมการบริหารมูลนิธิไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑ์ แต่ทำหน้าที่เพียงรับทราบการดำเนินงานและเสนอแนะวิธีหารายได้เพื่อนำมาใช้ในการบริหารพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากรายได้หลัก

ที่ใช้ในการบริหารจัดการส่วนใหญ่ยังคงมาจากค่าเข้าชมและสินค้าที่ระลึกที่จำหน่ายในพิพิธภัณฑ์นั่นเอง

2.4.1.3 พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

พิพิธภัณฑ์ผ้าอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยนเรศวร จ.พิษณุโลก เริ่มเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2542 จัดแสดงนิทรรศการผ้า โดยเริ่มต้นจากความร่วมมือระหว่างร้านจิตรลดา ซึ่งเป็นร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ และสนับสนุนโครงการพิพิธภัณฑ์ผ้าทั้งงบประมาณเบื้องต้นและชุดฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทานในการจัดแสดง จากนั้นได้รับงบประมาณสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการปรับปรุงอาคารและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชีวิตเพื่อให้เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ในการสาธิตและแสดงกระบวนการผลิตผ้า ต่อมาจึงมีการจัดสร้างห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าไทยครั้ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพจากภูคั้ง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอบางระกำและพรหมพิราม จ.พิษณุโลก แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการแต่งกายไปเกือบหมดแล้ว พิพิธภัณฑ์ผ้าจึงดำเนินการจัดซื้อและรวบรวมผ้าทอชาวไทยครั้ง มาจัดแสดงให้ชม และจัดทำภาพประกอบพร้อมอธิบายลักษณะของผ้าทอเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจง่ายขึ้น

พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรใช้งบประมาณรวมในการจัดตั้งและปรับปรุงอาคารจนถึงการสรวางพิพิธภัณฑ์ชีวิตเพิ่มเติมรวม 20 ล้านบาท โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่เป็นหน่วยงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าไทย ให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนา โดยมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าและบริการอื่นๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งจัดอบรมอาชีพต่างๆ และจัดหาเงินทุนหมุนเวียนเพื่อพึ่งตัวเองได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในภารกิจของมหาวิทยาลัยคือการจัดการในลักษณะผสมผสาน (Integration) กับรูปแบบของธุรกิจ (Business approach) แต่จนถึงปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ผ้ายังคงต้องเสนอขอของบประมาณเป็นรายปีจากมหาวิทยาลัย ขณะที่รายได้จากธุรกิจจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่างภายในพิพิธภัณฑ์ไม่ได้นำมาใช้บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยตรง

แม้ว่าจะสามารถดำเนินภารกิจได้แต่พิพิธภัณฑ์ผ้า ก็ต้องสร้างกิจกรรมพิเศษ (Event) และนิทรรศการหมุนเวียน เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้เข้าชม สร้างมูลค่าเพิ่ม ให้ผลิตภัณฑ์ผ้าจากนิทรรศการพิเศษต่างๆ และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในร้านค้าภายในพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งความพยายามที่จะเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ให้บริการความรู้แก่ชุมชนและประชาชนรวมทั้งมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชีวิตที่สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจ

ของพิพิธภัณฑ์ผ้า มีผลทำให้สถิติผู้เข้าชมเพิ่มขึ้นแต่เป็นสัดส่วนไม่สูงนัก โดย ตลอดปีพ.ศ. 2548 มีจำนวน 4,995 คนเฉลี่ยเดือนละประมาณ 416 คนหรือวันละประมาณ 14 คน

อย่างไรก็ดีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ผ้าจากเดิมที่เคยขึ้นตรงต่อสำนักอธิการบดี โดยมีรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวรกำกับดูแลนั้นปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ผ้ากลายเป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งในกลุ่มงานพิพิธภัณฑ์ ของสถานอารยธรรมศึกษา ไชย – สาละวินทำ ให้บทบาทของพิพิธภัณฑ์มีขนาดเล็กลงและเป็นหน่วยย่อยๆ เทียบเท่ากับงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งงานวิจัยและสารสนเทศ

2.4.1.4 พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกตั้งอยู่ภายในอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ถนนวังจันทร์ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ได้รับการปรับปรุงจากอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรมให้เป็นพิพิธภัณฑ์ ไม่นับการจัดแสดงสิ่งของหรือศิลปโบราณวัตถุ แต่เน้นการจัดแสดงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ด้วยนิทรรศการเชิงข้อมูลและภาพเก่า พิมพ์ลงบนแผ่นวัสดุสังเคราะห์ โดยตัวอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก อยู่ในทำเลที่ดีคือตั้งอยู่ เจริญสะพานเอกาทศรถริมแม่น้ำน่าน แต่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์โดยรอบยังไม่สามารถสื่อถึงสถานะความเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองและยังขาดการประชาสัมพันธ์ทั้งที่เป็นเอกสารและแผ่นป้ายบอกเส้นทาง รวมถึงตำแหน่งที่ตั้ง จึงยังไม่เอื้อต่อการเข้าชมของนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ห้องจัดแสดงเป็นเพียงเป็นส่วนหนึ่งของอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม จึงเป็นข้อจำกัดในการ เปิดให้บริการ ในวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ยกเว้นผู้เข้าชมที่ติดต่อขอเข้าชมล่วงหน้าเท่านั้น

อย่างไรก็ดีภายในปีพ.ศ. 2553 บริเวณที่เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามได้รับอนุมัติงบประมาณ 300 ล้านบาท ในการก่อสร้างอาคารแสดงศิลปวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง อาคารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก รวมทั้งโรงละครและอาคารแสดงสินค้าวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การบริหารงานพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกที่ขึ้นตรงกับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม สำนักอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ทำให้การกำกับ สั่งการและการพิจารณางบประมาณ รวมทั้งขั้นตอนการอนุมัติต่างๆ มีความรวดเร็วเนื่องจากอำนาจการตัดสินใจอยู่กับอธิการบดีโดยตรง มีผลให้การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลกมีความคล่องตัวและสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้รวดเร็วมากขึ้น

2.4.2 ด้านเนื้อหาและการจัดแสดง

สำหรับการนำเสนอเนื้อหาและการจัดแสดงในแต่ละพิพิธภัณฑ์มีดังนี้

การนำเสนอเนื้อหาและการแปลความหมายของสิ่งที่แสดง ภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรและพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มีรายละเอียดที่แตกต่างกันดังนี้

(1) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช เป็นแหล่งสะสมและมีการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุสำคัญที่มาจากการสำรวจ ขุดค้น บูรณะปฏิสังขรณ์ การบริจาคและการถวายเป็นพุทธานุชาจากพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ โดยมีการแบ่งห้องจัดแสดงออกเป็น 3 ส่วนอยู่ภายในวิหารพระพุทธรชินราช วิหารพระพุทธรชินสีห์จำลองและวิหารพระศรีศาสดาจำลอง โดยห้องจัดแสดงหลักอยู่ภายในวิหารพระพุทธรชินสีห์จำลอง ซึ่งมีการแสดงศิลปโบราณวัตถุในตู้กระจกพร้อมใส่กุญแจและไม่อนุญาตให้บันทึกภาพหรือจับต้องสิ่งของที่จัดแสดง ซึ่งประกอบไปด้วย พระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผาสมัยต่างๆ เครื่องถ้วยสังคโลก เครื่องถ้วยจีนลายครามและ ลายเขียนสี รวมถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายนํ้าทอง เครื่องแก้วเจียรระ ไน ต้นไม้ทอง-ต้นไม้เงิน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ราชนีนารถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้ถวายเป็นพุทธานุชา

การให้รายละเอียดและข้อมูลประกอบศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงด้วยแผ่นป้ายระบุนิตประเภท ยุคสมัยและรูปแบบทางศิลปะ หากมีการเข้าชมเป็นหมู่คณะหรือติดต่อขอเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำชมทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชก็พร้อมให้บริการ ซึ่งช่วยให้ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลมากกว่าคำอธิบายบนแผ่นป้ายและสามารถสร้างความเข้าใจหรือกระตุ้นความสนใจได้มากกว่าการเดินชมหรืออ่านข้อมูล

ขณะเดียวกันแผ่นพับที่เป็นคู่มือเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นเอกสารแนะนำและอธิบายประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ และศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงบางส่วน ซึ่งจัดทำเป็นภาษาไทยไม่มีภาษาอังกฤษ

สำหรับศิลปโบราณวัตถุที่โดดเด่นในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราชที่แสดงไว้ในตู้กระจกรักษาความปลอดภัยอย่างดีนั้นคือปราสาทสุรमुखจำลองทำด้วยดินเผาซึ่งมีสภาพสมบูรณ์เกือบ 100 เปอร์เซ็นต์และพบเพียงชิ้นเดียว เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาที่เป็นต้นแบบการสร้างโบสถ์วิหารที่พบหลายแห่งในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่นักท่องเที่ยวต้องศึกษามาก่อนหรือเจ้าหน้าที่ต้องให้ความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีพระพิมพ์ดินเผานางพญาที่เป็นศิลปโบราณวัตถุชิ้นเอกที่นักท่องเที่ยวที่เคารพศรัทธาในชื่อเสียงและประวัติความเป็นมาต่างพากันมาชื่นชมเนื่องจากเชื่อมั่นว่าพระพิมพ์ดินเผาดังกล่าวเป็นของที่ค้นพบระหว่างการขุดค้นและเป็น

พระพิมพ์ของแต่ดั้งเดิมไม่ใช่ทำเลียนแบบเพื่อจัดแสดง นอกจากนี้ยังมี ต้นไม้ทอง-ต้นไม้เงิน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ บรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้ถวายเป็น พุทธบูชา จัดแสดงให้ชมภายในวิหารพระพุทธชินสีห์ ซึ่งสะท้อนความเป็นโบราณราชประเพณีที่บูรพกษัตริย์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องถึงรัตนโกสินทร์ต่างต้องเสด็จพระราชดำเนินมาสักการะพระพุทธชินราชและถวายตาลปัตร พัดยศต่างๆ แต่เจ้าอาวาส รวมถึงต้นไม้เงินต้นไม้ทอง

(2) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี เป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนที่จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวบ้านในอดีต รวมกันแล้วนับหมื่นชิ้น จนได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมทรัพย์ทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย ภายในพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ พื้นบ้านจ่าทวี แบ่ง ออก เป็น 4 ส่วนที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่พื้นที่ ส่วนที่เป็นร้านจำหน่ายของฝากและของที่ระลึก อาทิ ไปสการ์ด เสื้อยืด สมุดโน้ต ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีห้องแสดงภาพถ่ายจังหวัดพิษณุโลกในอดีต ตลอดจนภาพเหตุการณ์สำคัญเช่นไฟไหม้ครั้งใหญ่และภาพบุคคลสำคัญในอดีตที่เคยปกครองเมืองพิษณุโลกจัดแสดงไว้ใน บ้านเรือนไม้ สำหรับส่วนสำคัญที่นักท่องเที่ยวเลือกเข้าชมมากเป็นพิเศษคือ อาคารจัดแสดงนิทรรศการ เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เครื่องวิดน้ำด้วยมือ เครื่องสีข้าว เครื่องมือดักจับสัตว์ ซึ่งภายในอาคารแห่งนี้ จะแบ่งพื้นที่เป็น 2 ชั้น โดยชั้นล่าง ซึ่งจะแสดงเกี่ยวกับ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต เครื่องใช้ต่างๆ รวมถึงนิทรรศการการทำนา และชั้น 2 มีการแสดงนิทรรศการ เกี่ยวกับเครื่องมือช่าง อาวุธ เครื่องทองเหลือง เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ยังจัดแสดง นิทรรศการชาวไท่หรือไทยทรงดำซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกและอำเภอบางระกำจำนวนมาก

อย่างไรก็ดีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวียังดำเนินการในระบบครอบครัว ถึงแม้ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ประเภทให้บริการสาธารณะที่ไม่แสวงกำไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์จึงจำเป็นต้องหารายได้เพื่อใช้ในการบำรุงรักษาข้าวของเครื่องใช้ อาคารสถานที่ รวมทั้งค่าจ้าง ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ หากรายได้จากการจำหน่ายตัวเข้าชมและจากสินค้าที่ระลึกไม่เพียงพอ ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ก็จะยืมเงินทอนรองจ่ายจากครอบครัวมาสำรองใช้จนกว่าจะถึงช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมจำนวนมากจึงจะคืนเงินดังกล่าว ซึ่งการบริหารเช่นนี้จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวีในระยะยาวรวมทั้งกระทบต่อความน่าเชื่อถือจากสังคมหรือผู้ที่ต้องการสนับสนุนอุปถัมภ์พิพิธภัณฑ์ซึ่งอาจไม่มั่นใจในการบริหารจัดการและการใช้งบประมาณเพื่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้อย่างแท้จริง

(3) พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร ตั้งอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประกอบไปด้วยชั้นที่ 1 ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไทยและงานฝีมือจากแหล่งต่างๆในประเทศ โดยชั้นที่ 2 เป็นห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าจิตรลดา จัดแสดงชุดฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ฝ่ายกลายโบราณ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้โครงการศิลปาชีพอนุรักษ์ไว้ รวมทั้งของที่ระลึกสำหรับข้าราชการ และของที่จัดทำในวาระ 72 พรรษามหาราช รวมทั้งการจัดแสดงผ้าไหมและผ้าฝ้ายจากร้านจิตรลดา ในชั้นเดียวกันยัง ห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าไทโคร่ง ซึ่งจัดแสดงวัฒนธรรมและผ้าโบราณของกลุ่มไทโคร่งซึ่งเป็น ชาติพันธุ์ ที่อพยพมาจาก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวลาวเมื่อครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 มาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนล่าง ยังคงสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าจนถึงปัจจุบัน โดยพิพิธภัณฑ์ได้จัดทำคำบรรยายเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวไทโคร่งและความเชื่อความศรัทธาต่อเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งการทอผ้า ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการทอใช้เองในชีวิตประจำวัน แต่อีกส่วนหนึ่งคือการทอผ้าเพื่ออุทิศในพระพุทธศาสนาเช่น ตุ๊กหรือธง ผ้าปกหัวนาคน และผ้าห่อคัมภีร์ พร้อมทั้งอธิบายเกี่ยวกับเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าทอไทโคร่งเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจและสังเกตตาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้สีสันทัน ใช้สีติดกัน ส่วนใหญ่จะเน้นที่สีแดงครั้งติดกับสีเหลือง สีส้มหมากสุก สีคราม พร้อมกับจัดแสดงภาพหญิงชาวไทโคร่งนุ่งซิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ และ แสดงผ้าที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ต่างๆ ของชาวไทยโคร่ง พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรถือเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเรื่องราวของชาวไทยโคร่งผ่านผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและผ้าในพิธีกรรมเพียงแห่งเดียว

นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงและให้ความรู้เกี่ยวกับฝ้าย ตลอดจนกระบวนการผลิตและเก็บฝ้ายก่อนนำมาผลิตเป็นเส้นใย ย้อมสี และแสดงให้เห็นตัวอย่างสีที่ใช้ย้อมฝ้าย รวมทั้งมีการสาธิตการทอผ้าหลากหลายประเภทด้วยเครื่องทอแบบดั้งเดิม ที่ทำให้ผู้เข้าพิพิธภัณฑ์ผ้าสามารถสัมผัสประสบการณ์จริงบางส่วนเพื่อเรียนรู้ขั้นตอนการผลิตกว่าจะเป็นผืนผ้าได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

(4) พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก เป็นศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทั้งด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการ และเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองพิษณุโลก โดยใช้อาคารห้องสมุดเดิมมาปรับปรุงใหม่ เน้นการจัดการแสดงในรูปแบบของนิทรรศการมากกว่าศิลปโบราณวัตถุและที่มีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกก็ถือเป็นการนำเสนอด้วยสื่อผสมที่หลากหลาย (Multi media) โดยแบ่งห้องจัดแสดงเป็น 5 ส่วน ส่วนแรกเรียกว่าห้องแนะนำจังหวัด เป็นการให้ข้อมูลเชิงกายภาพเกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลก จากนั้นจึงลำดับการจัดแสดงตามยุคสมัยเริ่มตั้งแต่ห้องปฐมสมัยสุโขทัย ที่มีสัญลักษณ์คือการเป็นหนึ่งในเมืองสำคัญของอาณาจักรสุโขทัย โดยมีการอธิบายด้วยข้อมูล ห้องใต้เงาอยุธยา เป็นห้องจัดแสดงที่เน้นเชิดชู

เกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกทศรถ จากนั้น คือห้องร่มบารมีมหาจักรีวงศ์ ซึ่งมีการ และสุดท้ายคือห้องเอกลักษณ์พิษณุโลก ซึ่งจัดแสดงเครื่องดนตรีพื้นเมืองมังคละซึ่งมีการจัดแสดง เครื่องดนตรีซึ่งมี ทั้งกลองมังคละเสียงคล้ายๆ กลองแขก และกลองสองหน้าที่คล้ายกลองมลายูหรือกลองแขกมีสายสะพายคล้องคอ รวมทั้งเครื่องดนตรีสำคัญคือซอ เป็นซอแขวน คานหาม ที่เรียกว่าซอโหม่ง ซอคู่หรือซอหลัง นอกจาก ยังมีปี่ ซึ่งเป็นปี่พื้นเมืองคล้ายปี่จื๋น แต่ลึนปี่คล้ายกับปี่ชวา วงม้ง มังคละ ยังมีฉิ่งฉาบ และมีดีทซ์การแสดงดนตรีมังคละให้ผู้ชมได้เลือกชมบันทึกการแสดงดนตรีมังคละที่ยังมีการเล่นอยู่ในหลายหมู่บ้าน ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกในปัจจุบัน

จากการสำรวจสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกทั้งใน
ด้านพื้นที่และการจัดการรวมทั้งเนื้อหาและการจัดแสดง สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

พิพิธภัณฑ์	ที่ตั้ง- ความเหมาะสม	การจัดแสดง - การนำเสนอ	งบประมาณ-กา รบริหาร
1พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติพระพุทธ ชินราช	- อยู่ภายในวิหารพระศรีศาสดา วิหารพระพุทธชินสีห์ และวิหารพระพุทธชินราช - สะดวกในการเข้าชม - พื้นที่จำกัด - มีรถโดยสารประจำทาง - มีรถรางไฟฟ้านำชม - ที่จอดรถมากกว่า 200 คัน	- เน้นศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับวัด - จัดแสดงไว้ในตู้ ใส่กุญแจ - ให้ข้อมูลน้อย - ห้องจัดแสดงแยกเป็น 3 จุด - ห้ามบันทึกภาพ - ไม่มีเอกสารนำชมเป็นภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ) - มีเอกสารนำชมภาษาไทย - ไม่มีWebsite พิพิธภัณฑ์	- งบประมาณจากกรมศิลปากร - งบประมาณสนับสนุนจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุฯ - เจ้าหน้าที่เป็นข้าราชการและลูกจ้าง - เปิดบริการให้ชมฟรีทุกวัน 08.30 -16.30 น. - ไม่มีร้านของที่ระลึก
2.พิพิธภัณฑ์ พื้นบ้านจันทวี	- อยู่ถนนวิสุทธิกษัตริย์ - อยู่ใกล้กับโรงหล่อพระพุทธรูปบูรณะไทย - ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ - ไม่มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน - ไม่มีที่จอดรถต้องจอดรถริมถนน	- เน้นจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและของเล่นเด็กไทย ในอดีต - แสดงภาพเก่าเมืองพิษณุโลก - ผู้ชมสัมผัสสิ่งของจัดแสดงได้เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่ใส่ตู้ - มีเจ้าหน้าที่นำชม - มีการปรับเปลี่ยนข้อมูลและคำอธิบายประกอบสิ่งของที่จัดแสดงให้ทันสมัย - มีWebsite ของพิพิธภัณฑ์	- งบประมาณส่วนตัวและเงินบริจาคในนามมูลนิธิจำลองเอกทวี-พิมพ์ บูรณเขตต์ - บริหารโดยครอบครัว - รายได้จากบัตรเข้าชมและของที่ระลึก - จ้างพนักงานประจำ - เก็บค่าเข้าชมผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 10 บาท เปิดทุกวันพุธ – อาทิตย์ 08.30 – 17.00 น.

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ์	ที่ตั้ง – ความเหมาะสม	การจัดแสดงและการนำเสนอ	งบประมาณ-การบริหาร
3.พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัย นเรศวร	- อยู่ภายในมหาวิทยาลัย นเรศวร ถ.พิษณุโลก- นครสวรรค์ -ต้องเข้าไปในมหาวิทยาลัย -อยู่บนเส้นทางก่อนเข้าสู่ ตัวเมืองพิษณุโลก	-จัดแสดงผ้าไหม-ผ้าทอพื้นบ้าน -มีห้องแสดงฉลองพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ -มีห้องแสดงผ้าทอไทยครั้ง -เอกสารนำชมเป็นภาษาไทย -ไม่มีเอกสารนำชมเป็นภาษา ต่างประเทศ -มีเจ้าหน้าที่นำชม -มีกิจกรรมอบรมอาชีพ -มีนิทรรศการพิเศษอย่างน้อยปี ละ 1 ครั้ง - มี Website ของพิพิธภัณฑ์	งบประมาณสนับสนุน จากมหาวิทยาลัย -เปิดบริการฟรี -บริหารโดยเจ้าหน้าที่ ประจำมหาวิทยาลัย --มีร้านค้าจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ผ้าและสินค้า Otop -เปิดให้บริการจันทร์ – ศุกร์ 08.30-16.30 น.
4. พิพิธภัณฑ์ เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราช ภัฏพิษณุโลก	-อยู่ภายในมหาวิทยาลัย ราชภัฏพิษณุโลกสงครามฝั่ง ตะวันออกแม่น้ำน่าน -อยู่ในอาคารสำนักศิลปะ และวัฒนธรรมของ มหาวิทยาลัย -ต้องเดินทางเข้าไปภายใน มหาวิทยาลัย -อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว สำคัญของจังหวัด -มีที่จอดรถภายใน มหาวิทยาลัย - ไม่มีรถโดยสารวิ่งผ่าน	-จัดแสดงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ สังคมพิษณุโลก -เน้นการให้ข้อมูลผ่านป้ายอิงค์ เจ็ทมากกว่าจัดแสดงศิลปวัตถุ - ไม่มีเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ - ไม่มีเอกสารนำชม - ไม่มีกิจกรรมพิเศษ	-งบประมาณสนับสนุน จากมหาวิทยาลัย -เปิดบริการฟรีทุกวัน จันทร์-ศุกร์ 08.30-16.30 น. ปิดบริการเสาร์- อาทิตย์ วันหยุดนักขัต ฤกษ์ - ติดต่อเข้าชมล่วงหน้าได้

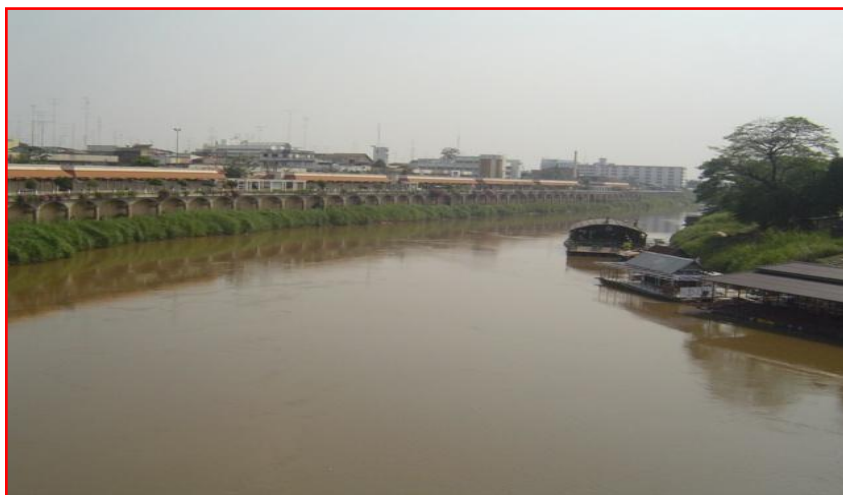
แผนที่จังหวัดพิษณุโลกและแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งพิพิธภัณฑ์

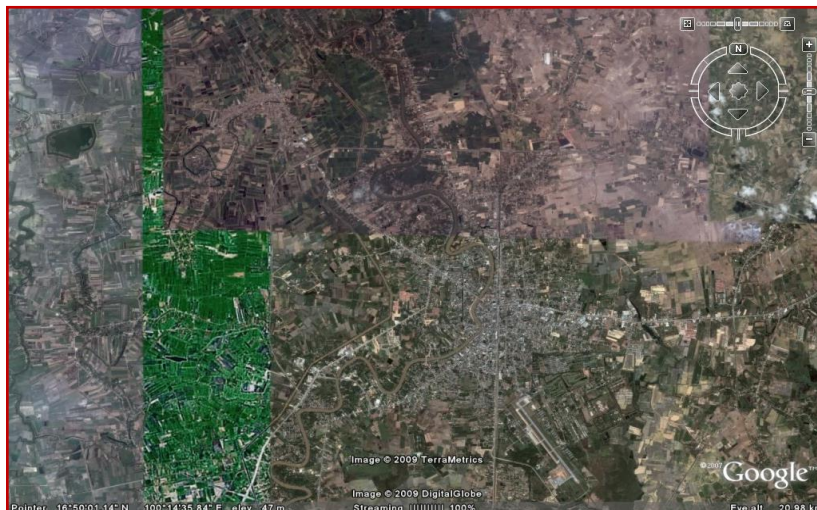
2552, ๑๑๓ http://www.tat.or.th/north03/index.asp?dept_id=7

แผนที่ 2.2 แสดงตำแหน่งที่ตั้งที่พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งในเขตเมืองพิษณุโลก

ภาพถ่ายแสดงลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรทางวัฒนธรรม ของเมืองพิษณุโลก

ภาพที่ 2.1 ภูมิลักษณะเมืองพิษณุโลกมีแม่น้ำน่านคั่นกลางจนแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง

ภาพที่ 2.2 ภาพถ่ายทางอากาศ เมืองพิษณุโลกและการขยายตัวของเมืองไปบนเส้นทาง
เชื่อมภาคเหนือกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก

ภาพที่ 2.3 พิชญ์โลกเป็นเมืองเชื่อมภาคเหนือกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก ทำให้ยุทธศาสตร์ปัจจุบันคือการเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคอินโดจีน

ภาพที่ 2.4 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งโครงการศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิชญ์โลกและพระราชวังจันทน์

ภาพที่ 2.5 ร่องรอยแนวอิฐเขตพระราชวังจันทน์ที่ได้รับการขุดแต่งและเสริมความมั่นคง

ภาพที่ 2.6 มุมมองหน้าวิหารหลวงพ่อพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

ภาพที่ 2.7 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ภายในอุโบสถ
พระพุทธชินสีห์จำลอง

ภาพที่ 2.8 การจัดแสดงศิลปวัตถุในตู้กระจกที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช
เป็นไปตามแบบดั้งเดิมของพิพิธภัณฑ์ของรัฐทั่วไป

ภาพที่ 2.9 บริเวณด้านหน้าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี ถ. วิสุทธิกษัตริย์ อ. เมือง
จ. พิษณุโลก

ภาพที่ 2.10 สัญลักษณ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทบุรีที่นักท่องเที่ยวจดจำได้

ภาพที่ 2.11 การสาธิตและอธิบายวิธีการใช้เครื่องมือพื้นบ้านคือการถ่ายทอดความรู้และความหมายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทบุรี

ภาพที่ 2.12 ด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

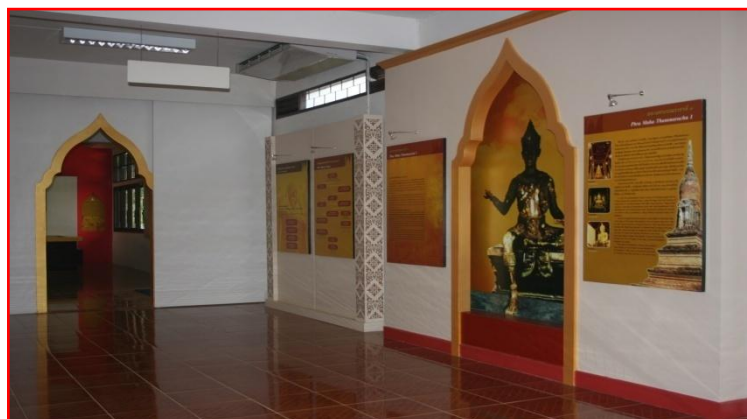
ภาพที่ 2.13 การจัดแสดงผ้าและลักษณะการใช้ประโยชน์

ภาพที่ 2.14 การนำเสนอเรื่องราวของผ้าในวิถีชีวิตชาวไทยครั้ง

ภาพที่ 2.15 ภายในอาคารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (วังจันทน์) คือที่ตั้งพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

ภาพที่ 2.16 วิธีการนำเสนอภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก โดยเล่าเรื่องผ่าน
การจัดแสดงด้วยสื่อผสม ภายในพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

ภาพที่ 2.17 เครื่องดนตรีพื้นบ้าน "ม้งคละ" จัดวางให้ชมอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์เมือง
พิษณุโลกแต่ถ้าต้องการเห็นภาพและฟังเสียง ก็กดปุ่มชมวีดิทัศน์ได้เช่นกัน